Герберт Веллс

Чарівна крамниця

Переклад: Олекси Логвиненка

Ту чарівну крамницю я бачив здалеку кілька разів; а раз чи двічі навіть проходив повз її вітрину, де лежало багато привабливих дрібничок: чарівні кульки, чарівні кури, чудодійні ковпаки, ляльки для черевомовців, кошики з причандаллям для фокусників, колоди звичайнісіньких на вигляд карт і таке інше. Але мені й на думку не спадало завернути туди, поки одного дня Джіп, не кажучи ні слова, взяв мене за палець і потяг до вітрини. І поводився він так, що мені не залишалося нічого іншого, як зайти з ним до крамниці. Сказати правду, я й не здогадувався, що ця скромна з вигляду крамничка міститься саме тут, на Ріджент-стрит, між художнім салоном і закладом, де в патентованих інкубаторах виводять курчат. І все ж вона була саме тут. Я гадав, вона десь ближче до цирку або за рогом на Оксфорд-стрит чи навіть у Голборні; до того ж я завжди бачив її на другому боці вулиці, і щоразу вона здавалася недосяжною, схожою на міраж. Але тепер крамниця стояла просто переді мною, сумніву не було, і пухкенький Джіпів пальчик стукав по її вітрині.

— Якби я був багатий,— сказав Джіп, тикаючи пальчиком на "Яйце є — яйця нема", — то купив би собі он те. І оте. — Він показав на "Ляльку, що плаче, як жива". — І оце. — То був загадковий предмет, і називався він, як значилося на привабливому ярличку, "Купи й дивуй друзів".

— А під отим ковпаком,— промовив Джіп, — зникає все, що покладеш. Я в книжці читав... Ой, тату, а он "Монета є — монети нема!" Тільки вона лежить так, що не видно, як це робиться.

Джіп, милив мій хлопчик, успадкував материну вихованість і не просив повести його в крамницю, не набридав мені благаннями. Він просто тяг мене зовсім несвідомо за палець до дверей, і я добре розумів, що йому хочеться.

— Ось! — мовив він і показав на "Чарівну пляшку".

— А якби ти її мав? — запитав я. І Джіп, почувши в цьому запитанні обіцянку, враз просіяв.

— Я показав би її Джіссі! — відповів він, не забуваючи, як завжди, про інших.

— До твого дня народження залишилося менше ста днів, — сказав я і взявся за дверну ручку.

Джіп нічого не відповів, тільки ще дужче стис мій палець, і ми ввійшли до крамниці.

Це була не проста крамниця; це була чарівна крамниця, і тому Джіп не поспішив відразу до прилавка, як бувало, коли ми заходили кудись купити йому звичайні іграшки. Весь тягар розмови з продавцем він переклав тут на мене.

Крамниця була невеличка, тісна і досить темна. Коли ми причинили за собою двері, дзвоник на них жалібно теленькнув. Хвилину чи дві в крамниці, крім нас, нікого не було, і ми мали час роззирнутися. Ось тигр із пап'є-маше на скляній вітрині, що стоїть на невисокому прилавку, — поважний, добродушний тигр, який розмірено киває головою; ось найрізноманітніші кришталеві кульки, порцелянова рука з колодою чарівних карт, цілий набір різних завбільшки чарівних акваріумів; ось нескромний чарівний капелюх безсоромно виставив напоказ свої пружини. На підлозі стояло кілька чарівних дзеркал; одне нас звужувало й видовжувало, друге приплющувало нам голови й скрадало ноги, третє

робило нас низенькими й товстими, як бочки. І поки ми сміялися, дивлячись у ті дзеркала, з'явився якийсь чоловік — певно, продавець.

Одне слово, він стояв за прилавком — якийсь дивний, блідий, темноволосий чоловік. Одне вухо в нього було більше від другого, а підборіддя — як носак черевика.

— Чим можемо прислужитися? — сказав він і розчепірив на скляному прилавку свої чарівні довгі пальці.

Від несподіванки ми обидва здригнулись і обернулися.

— Я хотів би купити своєму хлопчикові кілька простеньких іграшок, — сказав я.

— Фокуси? — запитав він. — Механічні? Для дому?

— Щось смішненьке, — відповів я.

— Гм... — мовив продавець і, ніби замислившись, почухав потилицю. А тоді просто на очах у нас дістав у себе з голови скляну кульку.

— Щось таке? — сказав він і простяг кульку мені.

Такого ми не сподівалися. Багато разів мені випадало бачити цей фокус на сцені — без нього не обходився найзвичайнісінький фокусник, — але тут, у крамниці, я цього не чекав.

— Непогано! — кинув я, сміючись.

— Правда ж? — мовив продавець.

Джіп відпустив мій палець і потягся рукою до скляної кульки. Але долоня в продавця була порожня.

— Вона у тебе в кишені, — сказав чоловік. І справді, кулька виявилась у Джіпа в кишені!

— Скільки вона коштує? — спитав я.

— За скляні кульки ми нічого не беремо, — привітно відповів продавець. — Вони дістаються нам... — він піймав іще одну кульку — в себе на лікті, — задарма.

Третю кульку він схопив у себе на потилиці й поклав її на прилавок поруч із другою. Джіп уважно роздивився свою кульку, потім дві ті, що лежали на прилавку, і зрештою підвів запитливий погляд на продавця, який стояв і всміхався.

— Можеш узяти собі й ці, — сказав той. — А як не боїшся, то й іще одну, з рота. Ось!

Джіп якусь мить мовчки дивився на мене, так само не кажучи ні слова, потім згріб усі чотири кульки, знов узявся про всяк випадок за мій палець і приготувався дивитись, що ж буде далі.

— Отак ми дістаємо всі наші товари — ті, що дрібніші, — пояснив продавець.

Я засміявсь і, підхопивши його жарт, сказав:

— Замість того, щоб брати їх на складі. Так воно, звісно, дешевше!

— До певної міри, — відповів продавець. — Хоча, зрештою, платити доводиться і нам. Тільки не так багато, як думають люди... Товари

більших розмірів, а також харчі й усе, що нам треба, ми дістаємо з цього ось капелюха... І знаєте, що я вам скажу, сер? На світі немає жодного складу справжніх чарівних товарів! Ви, мабуть, помітили нашу вивіску: "Справжня чарівна крамниця"? — Він дістав із-за щоки прейскурант і подав його мені. — Справжня! — повторив він, показав пальцем на це слово й додав: — Тут аніякісінького шахрайства, сер!

Мені здалося, що його жарти не позбавлені серйозних підстав.

А продавець обернувся до Джіпа, підкреслено привітно всміхнувся й мовив:

— А знаєш, ти славний хлопчик!

Я здивувався. Звідки, думаю, він знає? Адже задля дисципліни ми тримаємо це від Джіпа в таємниці, навіть удома.

Та малий вислухав цю похвалу спокійно, мовчки, не зводячи з продавця погляду.

— Бо тільки славні хлопці можуть увійти в ці двері.

І ту ж мить, ніби на підтвердження цих слів, пролунав стук у двері й почувся слабенький писклявий голосок:

— У-у! Я хочу ввійти сюди, тату! Хочу ввійти!

У-у-у!

А вслід за цим утішання та вмовляння змученого батька:

— Тут же зачинено, Едварде!

— І зовсім не зачинено! — озвався я.

— Зачинено, сер! — сказав продавець. — Для таких дітей у нас завжди зачинено.

І тут ми побачили хлопчика: маленьке біле личко, бліде від ласощів та всіляких смачнющих-пресмачнющих страв і перекривлене від повсякденних примх — одне слово, личко жорстокого маленького егоїста, який шкріб нігтем зачаровану шибку.

— Так не годиться, сер, — сказав продавець, коли я з властивою мені готовністю допомогти рушив був до дверей.

За хвилину розбещеного хлопчика, що пхикав перед дверима, повели далі.

— Як це ви так робите? — запитав я, з полегкістю зітхнувши.

— Чари! — відповів продавець, недбало махнувши рукою, і з-під його пальців — уявляєте! — порснули різнобарвні іскри й погасли в сутінках крамниці.

— Там, за дверима, — звернувся продавець до Джіпа, — ти казав, що хотів би мати наш набір "Купи й дивуй друзів"?

Після героїчної внутрішньої боротьби Джіп нарешті відповів:

— Так.

— Він у тебе в кишені.

І, перехилившись через прилавок — тіло в нього виявилося надзвичайно довгим, — цей чудернацький чоловік з манерами справжнього фокусника дістав у Джіпа з кишені коробку.

— Папір! — сказав він і взяв із порожнього капелюха з пружинами аркуш паперу. — Шворка! — їв роті в нього виявився клубок, від якого він відмотав довжелезну шворку, зв'язав нею згорток, а тоді перекусив її зубами. А клубок, як мені здалося, проковтнув! Потім чиркнув об ніс однієї з черевомовних ляльок сірника, потримав над вогнем свого пальця (він одразу обернувся на паличку червоного сургучу) й запечатав покупку. — Ти ще казав про "Яйце є — яйця нема", — зауважив він, дістав його зі спідньої кишені мого пальта й загорнув у папір разом із "Лялькою, що плаче, як жива".

Я віддавав кожен готовий пакунок Джіпові, а той міцно притискав його до себе.

Хлопчик говорив дуже мало, але очі його були красномовні. Красномовні були і його руки, що тримали біля грудей покупки. Джіп стояв невимовно схвильований. Так, це були справжні чари.

І раптом я аж здригнувся: під капелюхом у мене щось заворушилося — таке м'якеньке, трепетне! Я схопився за капелюх, і з-під нього випурхнув скуйовджений голуб — їй-богу, то був продавців спільник! — побіг по прилавку і чкурнув, як мені здалося, до картонної коробки за тигром із пап'є-маше.

— Отакої! — сказав чоловік і спритно вихопив у мене з руки капелюха. — От дурний птах — де влаштував собі гніздо!

Він заходився стріпувати мого капелюха й витрусив із нього собі в руку двоє чи троє яєць, чималу мармурову кульку, годинник, з півдесятка неодмінних скляних кульок, зіжмаканий папір, потім ще папір, і ще, й усе говорив про те, що люди не мають звички чистити свої

капелюхи зсередини... Розмовляв він, звичайно, дуже чемно і не без певних особистих натяків.

— Помалу збирається стільки всякої всячини, сер... Звісно, не тільки у вас... Мало не в кожного покупця... Чого тільки люди з собою не носять!

А зіжмаканий папір на прилавку ріс, підіймався вище й вище і вже майже затулив собою продавця. Тепер ми чули тільки ще його голос:

— Ніхто не знає, сер, що ховається в людини за її добропристойною подобою... Всі ми — всього лиш прилизана зовнішність, одне слово, лицеміри...

Голос його завмер — точнісінько як у ваших сусідів завмер би грамофон1, коли б ви влучно запустили в нього цеглиною. І така сама раптова мовчанка. Папір перестав шурхотіти, зробилося зовсім тихо.

— Вам уже не потрібен мій капелюх? — озвався нарешті я.

Відповіді не було.

Я подивився на Джіпа, Джіп подивився на мене, і в чарівних дзеркалах відбилися наші спотворені обличчя — чудернацькі, серйозні, принишклі...

— Нам, мабуть, пора, — зітхнув я. — Скажіть, скільки з нас за все це?.. — запитав я, раптом підвищивши голос. — Я хочу заплатити. І мій капелюх, будь ласка...

Із-за купи паперу ніби почулося якесь сопіння.

— Давай заглянемо за прилавок, Джіпе,— сказав я.— Він з нас кепкує!..

Ми з Джіпом обійшли тигра, що покивував головою. І що, ви думаєте, було за прилавком? Там не було нічого! На підлозі лежав тільки мій капелюх, а поруч сидів у глибокій задумі кролик — звичайнісінький капловухий білий кролик, дурнуватий на вигляд, одне слово, саме такий, які бувають тільки у фокусників. Я нахилився, щоб узяти капелюха, і кролик відскочив від мене.

— Тату! — якось винувато шепнув Джіп.

— Що таке, Джіпе?

— Тату, а мені ця крамниця подобається] "Вона подобалася б і мені, — подумав я, — якби прилавок раптом не витягся й не загородив нам дорогу до дверей". Але я не прохопився Джіпові про це жодним словом.

— Трусь-трусь! — покликав Джіп і простяг руку до кролика, коли той пострибав повз нас. — Трусь-трусь, покажи Джіпові фокус!

Кролик чкурнув у двері, яких доти я там, звичайно, не помічав. Потім двері розчахнулися ширше, і з них знову вийшов чоловік, у якого одне вухо було більше за друге. Він так само всміхався, та коли наші погляди зустрілися, я побачив у його очах чи то глузування, чи то виклик.

— Чи не бажаєте оглянути нашу виставку, сер? — так само люб'язно запитав він.

Джіп потяг мене за палець. Я подивився на прилавок, тоді на продавця, і знов наші погляди зустрілися. Мені вже починало здаватися, що чари тут аж надто справжні.

— У нас обмаль часу...— відповів я.

Та не встиг я доказати цих слів, як ми вже стояли в іншій кімнаті, де були виставлені зразки.

— Всі товари в нас одного ґатунку, — заявив продавець, потираючи свої гнучкі руки, — а саме:

найвищого! Нічого, крім справжньої магії! З гарантією! О, даруйте, сер!

Цієї миті я відчув, ніби чоловік щось відриває від мого рукава. Повернувши голову, я побачив, що він тримає за хвіст невеличке червоне чортеня, а воно смикається, звивається і все хоче вкусити його за руку. Ще хвиля — і продавець байдуже жбурнув його під прилавок. Чортеня було гумове, безперечно, і все ж на якусь мить мені здалося... І тримав він його так, як тримають у руках кусючу гадину... Я перевів погляд на Джіпа, але той не зводив погляду з чарівного коника-гойдалки. Я був радий, що малий не бачив того чортеняти.

— Послухайте, — мовив я, стишивши голос і показуючи очима то на Джіпа, то на червоне чортеня, — гадаю, у вас таких речей не багато, правда ж?

— І сліду немає! Це, видко, ви занесли його з вулиці,— відповів продавець, так само стишивши голос і ще ширше всміхаючись. — Аж дивно: чого тільки люди не носять з собою, самі про це не знаючи! — Потім до Джіпа: — Тобі тут щось припало до вподоби?

Джіпові припало тут до вподоби багато чого. І він довірливо й чемно звернувся до дивовижного продавця:

— А цей меч також чарівний?

— Це чарівний іграшковий меч. Не гнеться, не ламається, не ріже пальці. Хто має такого меча, той вийде цілий-цілісінький з двобою з

будь-яким ворогом, не старшим за вісімнадцять років. Коштує від півкрони до семи шилінгів і шести пенсів — залежно від того, який завбільшки. Ці картонні обладунки призначені для юних лицарів, у мандрах вони просто незамінні. Чарівний щит, чоботи-скороходи, шапка-невидимка...

— Ой, татусю! — вигукнув Джіп.

Я хотів запитати, скільки ж усе це коштує, але продавець не звертав на мене уваги. Тепер він цілком заволодів Джіпом. Він відірвав малого від мого пальця й заходився докладно розповідати йому про свої кляті товари. Спинити його було вже годі. Невдовзі я з невиразною тривогою і почуттям, дуже схожим на ревнощі, завважив, що Джіп ухопився за його палець — достоту, як звичайно хапався за мій. "Безперечно, він чоловік цікавий, — міркував я, — і в нього сила-силенна всіляких справді цікавих підробок. І все ж таки..."

Я рушив за ними, нічого не кажучи й не спускаючи з ока того спритного фокусника. Зрештою,

Джіпові тут подобається... А коли нам треба буде піти, ми зробимо це дуже просто, тут сумніву нема.

Виставка займала довгу, безладно забудовану галерею, втикану всілякими колонами, підпорами та стояками; арки вели до бічних ніш, де знічев'я тинялися й продавали витрішки якісь дивні на вигляд доглядачі. І на кожному кроці траплялися, збиваючи нас із пантелику, дзеркала та портьєри. їх було так багато, що дуже скоро я згубив з очей двері, в які ми ввійшли. і

А продавець показував Джіпові чарівні поїзди, що рухалися без пари й пружини — їм досить було тільки дати команду, а також оті надзвичайно дорогоцінні коробки з олов'яними солдатиками, що оживали відразу, щойно він підіймав кришку і промовляв... Переказати

ту скоромовку я не можу — в мене не дуже гостре вухо, а от Джіп успадкував слух від матері й повторив скоромовку вмить.

— Браво! — вигукнув продавець, безцеремонно згріб солдатиків знов до коробки й віддав її Джіпу. — Ану, ще раз!

І Джіп за мить оживив солдатиків знов.

— Берете коробку? — запитав продавець.

— Ми б узяли, — відповів я, — якби ви продали її трохи дешевше. Бо мені треба бути мільйонером...

— З дорогою душею! — І продавець знову змів солдатиків у коробку, накрив її кришкою, помахав коробкою в повітрі — і вона вже була загорнена в бурий папір і перев'язана шворкою. А на папері стояла повна адреса й ім'я Джіпа!

Помітивши мій подив, продавець засміявся.

— Це — справжні чари! — сказав він.— У нас без шахрайства.

— А як на мене, то вони аж надто справжні! — промовив я.

І Після цього продавець заходився показувати Джіпові фокуси, незвичайні вже самі собою, а ще незвичайніші тим, як він їх виконував. Чоловік пояснював, як влаштовані іграшки, показував їх навиворіт, а любий мій хлопчик поважно дивився й дуже глибокодумно кивав головою. Я за ними просто не встигав.

— Агов, хутчіш! — гукав продавець-чародій, а вслід за ним чистий дитячий голосок повторював:

— Агов, хутчіш!

Але мою увагу відвертало інше. Ця крамниця вже починала викликати в мене підозру й побоювання. Мене насторожувало тут усе, навіть стіни, стеля,

підлога, кожен стілець, що траплявся дорогою. У мене було таке дивне враження, ніби, як тільки я відвернуся, все це відразу закружляє, почне пересуватися, гратись у мене за спиною в "своїх сусідів". Карниз звивався, мов змія, а ліпні маски на стінах були, правду кажучи, аж надто виразні як для простого гіпсу.

Потім в око мені раптом упав один із тих чудних доглядачів. Він стояв трохи збоку і, мабуть, не бачив мене, — мені й самому було видно його за купою іграшок та ще й через арку тільки, сказати б, на три чверті. Прихилившись до стовпа, він виробляв з своїм обличчям таке, що в мене аж сироти на тілі повиступали! Особливо страшно було дивитися на його ніс. А вигляд чоловік мав такий, ніби йому нудно й він просто вирішив розважитись. Спершу ніс у нього був коротенький і сплющений, потім на очах витягся, як підзорна труба, а тоді почав робитися все тоншим і тоншим, поки став схожим на довгий, гнучкий червоний батіг. Немов у страшному сні! Чоловік розмахував тим носом з боку в бік і закидав його вперед, як рибалка закидає вудку.

І тут я похопився — адже таке видовище не для Джіпа! Та, озирнувшись, я побачив, що всю його увагу полонив продавець і малий не підозрює нічого поганого. Вони саме про щось шепотілися, поглядаючи на мене. Джіп стояв на табуреті, а продавець тримав у руках щось схоже на великий барабан.

— Тату, пограймося в піжмурки! — вигукнув Джіп.— Тобі жмуритися!

І не встиг я й слова сказати, як продавець накрив його отим великим барабаном! Я зразу збагнув, у чому річ.

— Скиньте барабан! — закричав я. — Зараз же! Ви перелякаєте хлопчика! Скиньте!

Чоловік із неоднаковими вухами мовчки послухався і простяг мені той величезний циліндр, щоб я побачив, що він порожній. На табуреті теж нікого не було! Невже за одну мить мій хлопчик міг безслідно зникнути?..

Вам, мабуть, знайоме лиховісне передчуття, що заполонює душу й невидимою рукою стискує серце. Це передчуття ніби змітає геть ваше власне "я", і весь ви насторожуєтесь, напружуєтесь, ви не зволікаєте, але й не гарячкуєте, а гнів і страх десь зникають. Так було й зі мною.

Я ступив до ошкіреного продавця й люто перекинув ногою табурет.

— Годі цих дурниць! — гримнув я. — Де мій хлопчик?

— Ви ж бачите, — сказав продавець, усе ще показуючи мені порожній барабан. — У нас без шахрайства...

Я простяг руку, щоб схопити його, але він спритно крутнувся й вислизнув від мене. Я знов метнувся до нього, та він ухилився вдруге й штовхнув якісь двері, щоб утекти.

— Стій! — крикнув я.

Чоловік засміявся й вибіг. Я кинувся за ним і опинився в... непроглядній темряві! Бах!

— О Господи! Я вас і не помітив, сер!

Я стояв на Ріджент-стрит і щойно зіткнувся з якимсь порядним на вигляд робітником. А за кілька кроків від мене стояв трохи розгублений

Джіп. Ми з тим чоловіком вибачилися один перед одним, Джіп крутнувсь і з ясною усмішкою підбіг, так ніби тільки на хвилинку згубив мене з очей.

У руках він тримав чотири пакунки!

І ту ж мить узявся за мій палець.

Спершу я не знав, що й думати. Я роззирнувся, шукаючи поглядом дверей чарівної крамниці. Але їх

ніде не було! Ні дверей, ні крамниці, нічого! Лише звичайнісінький пілястр між салоном, де продають картини, і вітриною з курчатами!..

І я зробив єдине, що міг зробити в такому розгубленому стані: став край тротуару й помахав парасолькою, підкликаючи кеб.

— В екіпажі! — не тямлячи себе від радощів, вигукнув Джіп.

Я допоміг йому сісти в кеб, насилу згадав свою адресу й сів сам. Потім відчув у себе в кишені щось незвичайне і знайшов там скляну кульку. Я обурено викинув її на бруківку.

Джіп нічого не сказав.

Якийсь час ми обидва мовчали. Нарешті Джіп промовив:

— Оце була крамниця, тату!

І тут я подумав собі: а як сприйняв усе це він? На вигляд Джіп був цілий, здоровий, і це головне. Він не був наляканий, не був розгублений; його просто страшенно тішило те, як минув день, до того ж на колінах він тримав чотири пакунки.

Чорт, що ж там усе-таки було?

— Гм! — озвався я.— Малим дітям не можна ходити до таких крамниць щодня.

Джіп вислухав мої слова з властивою йому стриманістю, і на якусь мить мені стало навіть шкода, що я його батько, а не мати, й не можу тут-таки, в екіпажі, coram publico1, поцілувати його. "Зрештою, — подумав я, — не так уже все це й страшно!"

Але остаточно я заспокоївся аж тоді, як удома ми розпакували ті чотири згортки. У трьох із них виявилися коробки із звичайнісінькими, але такими гарними олов'яними солдатиками, що Джіп зовсім забув про тих "Справжніх чарівних солдатиків", яких бачив у крамниці. А в четвертому пакунку було кошеня — невеличке, біле живе кошеня, дуже жваве, славне на вдачу і з добрим апетитом.

Я розглядав усе це з полегкістю, хоч і не без остороги. І просидів у дитячій кімнаті хтозна й скільки часу...

Було це півроку тому. І тепер я починаю думати, що нічого поганого, власне, й не сталося. У кошеняті виявилося не більше чарів, ніж буває в усіх інших кошенятах. А солдатики трималися так стійко, що ними був би задоволений найсуворіший полковник. Ну, а Джіп?..

Розважливі батьки погодяться, що з ним я мав поводитись особливо обачно.

Але одного дня я таки не стримався й запитав:

— Джіпе, а що, якби твої солдатики раптом ожили й пішли маршірувати?

— А вони й так живі, — відповів він. — Я знаю одне слово, і досить мені тільки відкрити коробку й сказати його...

— І вони марширують?

— Ну звісно, тату! Якби вони не марширували, я б їх і не любив!

Я не висловив подиву — це було б недоречно.

Відтоді я не раз пробував, коли Джіп грався з солдатиками, зненацька увійти до нього в кімнату. Але нічого чарівного в них я так і не помітив...

Отож важко сказати щось напевно.

І ще одне: щодо грошей. У мене непоправна звичка завжди платити по рахунку. Кілька разів я проходив туди й назад по Ріджент-стрит, шукаючи ту крамницю, але не знайшов. І все ж таки я схильний гадати, що в цій справі повівся чесно: коли вже ті люди, хоч би хто вони були, знають Джіпове ім'я і адресу, то нехай коли завгодно надішлють мені рахунок, я оплачу його залюбки.